

PHÁT HUY VAI TRÒ CỦA MÔN GIÁO DỤC QUỐC PHÒNG VÀ AN NINH NHẪM BỒI DƯỠNG PHẨM CHẤT YÊU NƯỚC, TRÁCH NHIỆM CHO HỌC SINH TRUNG HỌC PHỔ THÔNG TRONG BỐI CẢNH CHUYỂN ĐỔI SỐ

LÂM THỊ TUYẾT HÒA
Trường Cao đẳng Kinh tế Đối ngoại
NGUYỄN TRỌNG DUY
Trường Đại học Văn Lang

Nhận bài ngày 09/7/2026. Sửa chữa xong 20/8/2026. Duyệt đăng 25/8/2026.

Abstract

In the context of digital transformation, cultivating essential qualities among upper secondary school students presents both opportunities and challenges. This article examines the role of National Defense and Security Education in fostering patriotism and a sense of responsibility among students. Based on an analysis of current practices, the study emphasizes the need for substantial innovation in traditional teaching methods. It proposes several measures, including integrating digital technologies into instruction, creating interactive online learning environments, and strengthening students' political steadfastness and responsible engagement in cyberspace. These innovations can make the subject more engaging while fostering awareness of national defense and creatively carrying forward the spirit of the statement, "The Hung Kings founded the nation; we must work together to defend it," in a manner suited to the Ho Chi Minh era and the context of globalization.

Keywords: Civic responsibility, digital transformation, National Defense and Security Education, patriotism.

1. Đặt vấn đề

Thập niên thứ ba của thế kỷ XXI, nhân loại chứng kiến sự phát triển rất nhanh của khoa học công nghệ dẫn tới làn sóng chuyển đổi số mạnh mẽ trên nhiều lĩnh vực. Ở khía cạnh giáo dục, quá trình chuyển đổi số tác động đa chiều từ nội dung, phương pháp, kiểm tra, đánh giá trong giáo dục. Từ đó, tạo ra những thời cơ và thuận lợi để phát triển đột phá giáo dục. Bên cạnh những tác động tích cực, quá trình chuyển đổi số dưới sự tác động của công nghệ hiện đại, nhất là trí tuệ nhân tạo cũng mang tới không ít rủi ro, thách thức. Một trong số đó là vấn đề giáo dục chính trị tư tưởng, phẩm chất công dân cho thế hệ trẻ.

Trong bối cảnh đó, việc bồi dưỡng phẩm chất yêu nước và ý thức trách nhiệm cho học sinh trung học phổ thông trở thành một nhiệm vụ cốt lõi của giáo dục phổ thông. Tình yêu Tổ quốc và trách nhiệm công dân luôn là những phẩm chất hàng đầu cần có của thế hệ trẻ trong các giai đoạn lịch sử. Kế thừa tư tưởng Hồ Chí Minh về công tác thanh niên, lời dạy dò lịch sử "Các vua Hùng đã có công dựng nước, Bác cháu ta phải cùng nhau giữ lấy nước" (Hồ Chí Minh, tập 9, 2011) tiếp tục là định hướng lớn của ngành Giáo dục. Đối với học sinh (HS), việc phát triển các năng lực chung, năng lực đặc thù đi liền với giáo dục các phẩm chất cần đạt được thể hiện rất rõ trong chương trình giáo dục phổ thông 2018 đang được triển khai.

Trong quá trình bồi dưỡng phẩm chất yêu nước và trách nhiệm của HS phổ thông, môn Giáo dục quốc phòng và an ninh (GDQP&AN) giữ một vị trí, vai trò quan trọng. Đây không đơn thuần là môn học

Email: nguyentrongduy17c6@gmail.com

rèn luyện kỹ năng quân sự hay thể lực, mà là kênh giáo dục chủ lực nhằm truyền thụ lịch sử đấu tranh dựng nước, giữ nước, bồi đắp lòng tự hào dân tộc và ý thức kỷ luật cho thế hệ trẻ. Tuy nhiên, thực tiễn giảng dạy tại nhiều trường phổ thông hiện nay cho thấy, dạy học phát triển phẩm chất, năng lực của người học, sử dụng các phương pháp dạy học tích cực vẫn chưa diễn ra thường xuyên, liên tục, chưa ứng dụng được nhiều thành tựu công nghệ số trong dạy và học môn học mang tính đặc thù này.

Chuyển đổi số trong giáo dục không chỉ dừng lại ở việc số hóa tài liệu hay thay đổi công cụ trình chiếu, mà còn là sự thay đổi trong tư duy dạy học để người học thích ứng hiệu quả với sự thanh đổi rất nhanh của khoa học và công nghệ. Trên cơ sở đó, bài viết hướng tới việc đề xuất các giải pháp khả thi nhằm chuyển hóa những thách thức của kỷ nguyên số thành cơ hội, làm cho môn học GDQP&AN trở nên trực quan, sinh động hơn, qua đó rèn luyện những thế hệ công dân vừa có năng lực số, đồng thời bồi dưỡng phẩm chất yêu nước và trách nhiệm trong kỷ nguyên vươn mình của dân tộc.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Cơ sở lý luận và thực tiễn

Giáo dục phẩm chất yêu nước, trách nhiệm cho thế hệ trẻ là một trong những nhiệm vụ trọng tâm, xuyên suốt trong đường lối lãnh đạo của Đảng và chính sách quản lý của Nhà nước ta. Lòng yêu nước và ý thức trách nhiệm không chỉ là những giá trị đạo đức cốt lõi mà còn tạo ra động lực tinh thần to lớn để phát triển đất nước trong kỷ nguyên mới. Quán triệt định hướng đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục, Ban Chấp hành Trung ương Đảng (2013) đã ban hành *Nghị quyết số 29-NQ/TW về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, đáp ứng yêu cầu công nghiệp hóa, hiện đại hóa trong điều kiện kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa và hội nhập quốc tế*. Nghị quyết nhấn mạnh mục tiêu giáo dục con người Việt Nam phát triển toàn diện, có đạo đức, tri thức, trung thành với lý tưởng độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội. Đây là nghị quyết quan trọng, định hướng chính sách giáo dục nước nhà trong hơn 10 năm qua. Thể chế hóa chủ trương của Đảng được thể hiện trong Nghị quyết 29, Thủ tướng Chính phủ (2021) đã ban hành *Quyết định số 1895/QĐ-TTg phê duyệt Chương trình giáo dục lý tưởng cách mạng, đạo đức, lối sống và khơi dậy khát vọng cống hiến cho thanh niên, thiếu niên, nhi đồng giai đoạn 2021 - 2030*, khẳng định tầm quan trọng của việc khơi dậy khát vọng cống hiến trong thanh thiếu niên, định hướng các em trở thành những công dân có trách nhiệm với Tổ quốc. Nhất quán với quan điểm trên, Trong văn kiện đại hội XIV, Đảng yêu cầu cả hệ thống chính trị cần “Chú trọng hơn giáo dục đạo đức, nhân cách, năng lực sáng tạo và các giá trị cốt lõi, nhất là giáo dục tinh thần, yêu nước, tự hào, tự tôn dân tộc, truyền thống và lịch sử dân tộc, ý thức trách nhiệm xã hội cho các tầng lớp nhân dân, nhất là thế hệ trẻ” (Đảng Cộng sản Việt Nam, tập 2, 2026). Đây là những chủ trương, chính sách kịp thời để huy động các nguồn lực, phát huy vai trò của các chủ thể giáo dục đối với thế hệ trẻ Việt Nam.

Đối với cấp trung học phổ thông, môn GDQP&AN giữ một vị trí quan trọng. Đây không đơn thuần là môn học rèn luyện kỹ năng quân sự hay thể lực, mà còn là kênh giáo dục lòng yêu nước, niềm tự hào dân tộc và ý thức, trách nhiệm công dân cho HS. Thông qua các chủ đề được quy định trong chương trình môn học, HS được trang bị kiến thức nền tảng về chủ quyền lãnh thổ, lịch sử dựng nước và giữ nước và tinh thần cảnh giác cách mạng. Đối với lứa tuổi phổ thông, môn học này có tác động trực tiếp tới nhận thức và hành vi của HS. Đồng thời, giúp các em thấu hiểu giá trị của nền hòa bình, tầm quan trọng của an ninh quốc gia, từ đó sẵn sàng thực hiện nghĩa vụ công dân với Tổ quốc.

Trong bối cảnh, cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư và quá trình chuyển đổi số đang diễn ra sâu rộng, cùng với đó là những tác động trực tiếp đến mọi mặt của đời sống xã hội cũng như tác động tới quan điểm, phương pháp giáo dục. HS hiện nay đang lớn lên và hoàn thiện nhân cách trong bối cảnh tác động đa chiều của Internet và mạng xã hội. Môi trường này cung cấp nguồn tri thức khổng lồ nhưng đồng thời cũng tiềm ẩn nhiều luồng thông tin đa chiều, phức tạp, đòi hỏi các em phải rèn luyện được bản lĩnh chính trị vững vàng.

Ở cấp trung học phổ thông, GDQP&AN là môn học chính khóa, bảo đảm cho HS có những hiểu biết ban đầu về nền quốc phòng toàn dân, an ninh nhân dân; về truyền thống chống ngoại xâm của dân tộc, lực lượng vũ trang nhân dân và nghệ thuật quân sự Việt Nam; có kiến thức cơ bản, cần thiết về

phòng thủ dân sự và kĩ năng quân sự; sẵn sàng thực hiện nghĩa vụ quân sự bảo vệ Tổ quốc sau khi rời ghế nhà trường (Trần Hậu Tân, Trần Thùy Linh, 2023). Thực tiễn giảng dạy tại nhiều trường phổ thông hiện nay cho thấy, phương pháp truyền đạt đôi lúc vẫn còn mang nặng tính truyền thụ một chiều, chưa thực sự phát huy được tính chủ động, sáng tạo của HS. Đánh giá về sự thay đổi của đối tượng người học, Nguyễn Tài Đông (2022) nhận định rằng thế hệ trẻ hiện nay rất nhạy bén, luôn sẵn sàng đón nhận cái mới; vì vậy, cần tránh lối giáo dục một chiều, cứng nhắc, nói suông, mà cần cụ thể, thiết thực, sinh động, lồng vào các hoạt động thực tiễn.

Từ những phân tích trên, việc tìm hiểu thực trạng bồi dưỡng phẩm chất yêu nước, trách nhiệm của HS trung học phổ thông qua môn học GDQP&AN là việc làm cấp thiết, để từ đó triển khai các giải pháp phát huy vai trò của môn học này đối với quá trình giáo dục toàn diện về phẩm chất và năng lực cho HS.

2.2. Bồi dưỡng phẩm chất yêu nước, trách nhiệm cho học sinh trung học phổ thông qua môn học Giáo dục Quốc phòng và An ninh hiện nay

Thực tiễn công tác GDQP&AN tại các trường trung học phổ thông thời gian qua đã đạt được những thành tựu nhất định, góp phần quan trọng trong việc trang bị kiến thức nền tảng về truyền thống dựng nước và giữ nước, đường lối quốc phòng và an ninh của Đảng Cộng sản Việt Nam, truyền thống của lực lượng vũ trang nhân dân và trách nhiệm của HS đối với việc đảm bảo an ninh quốc gia và giữ gìn trật tự an toàn xã hội. Tuy nhiên, đứng trước yêu cầu của thời đại số và sự thay đổi trong đặc điểm tâm lý của HS, công tác bồi dưỡng phẩm chất yêu nước và trách nhiệm công dân qua môn học này vẫn còn một số vướng mắc cần được quan tâm, giải quyết.

2.2.1. Về những kết quả đạt được, môn GDQP&AN đã bước đầu được tổ chức bài bản, gắn liền với các hoạt động rèn luyện tính kỷ luật và giáo dục truyền thống lịch sử. Nhiều trường phổ thông với đội ngũ giáo viên giảng dạy GDQP&AN được chuẩn hóa đã có cách làm sáng tạo trong dạy học. Đội ngũ giáo viên dạy học GDQP&AN có số lượng ngày càng tăng, chất lượng từng bước được nâng cao là điều kiện tiên quyết đối với chất lượng dạy học, giáo dục HS. Đánh giá chung, tác giả Trần Hậu Tân và cộng sự (2023) khẳng định “Hiện nay, công tác giáo dục quốc phòng, an ninh cho toàn dân, nhất là đối với học sinh, sinh viên đang được đẩy mạnh, nội dung, hình thức, phương pháp được đổi mới và đạt kết quả thiết thực, góp phần quan trọng vào nâng cao nhận thức, trách nhiệm của toàn Đảng, toàn dân trong thực hiện nhiệm vụ quốc phòng, an ninh”.

2.2.2. Bên cạnh những chuyển biến trên, thực trạng giảng dạy môn GDQP&AN hiện nay vẫn bộc lộ nhiều bất cập. Phương pháp truyền đạt ở một số cơ sở giáo dục vẫn mang nặng tính hàn lâm, chậm đổi mới cách tiếp cận và phương pháp giáo dục. HS trung học phổ thông hiện nay là những “công dân số”, chịu tác động trực tiếp và liên tục từ mạng xã hội. Nếu bài giảng chỉ gói gọn trong giáo án truyền thống với những số liệu khô khan, HS sẽ dễ rơi vào trạng thái thụ động, thậm chí giảm sút sự hứng thú. Những khái niệm mang tính thời đại như an ninh mạng hay chiến tranh thông tin chưa được mô phỏng một cách chân thực. Khảo sát về vấn đề này, Lê Đức Sơn và cộng sự (2025) cho biết “việc sử dụng học liệu điện tử trong dạy học môn GDQP&AN ở trường phổ thông hiện nay vẫn chưa đồng bộ, chưa khai thác hết tiềm năng của công nghệ mô phỏng để tạo ra môi trường học tập tương tác cao”. Sự thiếu vắng các phương pháp giảng dạy tích cực khiến kiến thức nền tảng chưa đủ sức chuyển hóa thành linh vững vàng cho các em trên không gian mạng.

2.2.3. Năng lực số và nghiệp vụ sư phạm của đội ngũ giáo viên giảng dạy GDQP&AN chưa đồng đều. Để bồi dưỡng phẩm chất yêu nước hiệu quả, người giáo viên không chỉ hiểu biết kiến thức quân sự, an ninh mà còn phải đủ năng lực làm chủ các công cụ giáo dục hiện đại. Bàn về vấn đề này, Võ Thị Phổ Châu (2025) đã chỉ ra một thực trạng chung là năng lực số của giảng viên, giáo viên bộ môn GDQP&AN còn nhiều hạn chế, gặp khó khăn trong việc thiết kế bài giảng điện tử và quản lý lớp học số, dẫn đến sự chậm trễ trong đổi mới phương pháp. Bên cạnh đó, cần đổi mới khâu kiểm tra, đánh giá kết quả học tập môn GDQP&AN theo hướng có thể đo lường được hoặc lượng hóa được mức độ phát triển phẩm chất của người học.

Có thể nói rằng, thực trạng bồi dưỡng phẩm chất yêu nước và trách nhiệm qua môn GDQP&AN còn nhiều vấn đề cần quan tâm. Để nâng cao chất lượng dạy học và phát huy vai trò của môn học này trong

bối cảnh chuyển đổi số đòi hỏi các chủ thể giáo dục phải nắm rõ thực trạng từ đó thực hiện những giải pháp đồng bộ để giải quyết những tồn tại, hạn chế đã được chỉ ra.

2.3. Giải pháp phát huy vai trò của môn Giáo dục Quốc phòng và An ninh nhằm bồi dưỡng phẩm chất công dân cho học sinh trung học phổ thông trong bối cảnh mới

Trong bối cảnh chuyển đổi số và hội nhập quốc tế sâu rộng, việc bồi dưỡng phẩm chất yêu nước và trách nhiệm cho HS trung học phổ thông qua môn Giáo dục Quốc phòng và An ninh đòi hỏi một hệ thống giải pháp đồng bộ. Nhằm khắc phục những hạn chế hiện tại và phát huy tối đa vai trò của môn học trong việc giáo dục toàn diện cho HS phổ thông, nhóm tác giả đề xuất ba nhóm giải pháp trọng tâm sau đây:

2.3.1. Đổi mới phương pháp giảng dạy theo hướng phát huy sự chủ động, sáng tạo của người học. Đối với môn học đặc thù có cả khối kiến thức lý luận và khối kiến thức thực hành kỹ năng quân sự như môn GDQP&AN, đòi hỏi phải có sự đa dạng trong phương pháp dạy học, tăng cường vận dụng các phương pháp dạy học tích cực để phát triển phẩm chất và năng lực của người học. Trong bối cảnh các công nghệ dạy học ngày càng phát triển, người giáo viên giảng dạy GDQP&AN cần phải không ngừng trau dồi chuyên môn, nghiệp vụ và năng lực số để đủ sức tổ chức các hoạt động giáo dục cho HS.

2.3.2. Cần trang bị kiến thức, giáo dục kỹ năng nhận diện thông tin xấu độc trên không gian mạng cho HS, giáo dục tinh thần cảnh giác cách mạng và ý thức bảo vệ an ninh quốc gia, trật tự an toàn xã hội trên không gian mạng. HS hiện nay tiếp xúc hàng ngày với không gian số, nơi đan xen cả nguồn tri thức vô tận và những luồng thông tin độc hại, sai lệch. Do đó, môn GDQP&AN không chỉ dừng lại ở việc dạy kỹ năng quân sự mà phải trở thành một kênh thông tin chính thống, cung cấp kịp thời thông tin và giáo dục chính trị tư tưởng vững chắc cho HS. Cán bộ, giáo viên cần tích hợp các chuyên đề về an ninh mạng, chiến tranh thông tin và cách nhận diện âm mưu “diễn biến hòa bình” trên Internet vào chương trình học. Theo tác giả Nguyễn Văn Phúc và cộng sự (2025), cốt lõi của môn học trong giai đoạn hiện nay là “rèn luyện bản lĩnh, kỹ năng xử lý thông tin, phản biện và phòng chống thông tin xấu độc trong bối cảnh ô nhiễm thông tin, đồng thời xây dựng trách nhiệm công dân từ sớm cho người học”. Việc trang bị sức đề kháng số cho học sinh là khâu ngày càng trở nên quan trọng của việc giáo dục lòng yêu nước trong kỷ nguyên công nghệ.

2.3.3. Cần đổi mới việc kiểm tra đánh giá môn học GDQP&AN theo hướng đo lường được chuẩn đầu ra của môn học, hướng tới các yêu cầu cần đạt và phát triển các năng lực đặc thù của môn học. Để các giải pháp sư phạm mang lại hiệu quả như mong đợi, khâu kiểm tra đánh giá cần được đổi mới phù hợp với bối cảnh hiện nay. Thay vì chỉ kiểm tra khả năng ghi nhớ các mốc sự kiện lịch sử hay đặc điểm kỹ thuật vũ khí, cần xây dựng bộ công cụ đánh giá phù hợp với đặc điểm của HS phổ thông, chú trọng vào năng lực giải quyết vấn đề và thái độ của người học đối với lịch sử dân tộc và ý thức trách nhiệm của công dân với Tổ quốc. Nói cách khác, thay vì kiểm tra trắc nghiệm hoặc thực hành động tác đơn thuần, cần xây dựng dạng đề kết hợp giữa đánh giá năng lực và đo lường được phẩm chất của HS. Bàn về định hướng này, tác giả Trần Hậu Tân và Trần Thùy Linh (2023) nhấn mạnh đổi mới công tác GDQP&AN phải gắn liền với việc đo lường mức độ chuyển biến về tư tưởng chính trị, nhằm khơi dậy khát vọng cống hiến của thế hệ trẻ trong tình hình mới. Qua đó, HS được đánh giá toàn diện, không chỉ ở nhận thức mà còn ở khả năng hiện thực hóa tinh thần yêu nước bằng hành động.

3. Kết luận

Giáo dục phẩm chất yêu nước và ý thức trách nhiệm cho HS trung học phổ thông là một nhiệm vụ quan trọng, có tác động trực tiếp đối với sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Trong bối cảnh kỷ nguyên số và tiến trình hội nhập quốc tế diễn ra sâu rộng, môn GDQP&AN tiếp tục khẳng định là môn học chính khóa trong chương trình giáo dục phổ thông, trực tiếp truyền tải những giá trị tư tưởng, lịch sử đấu tranh và nghệ thuật quân sự của dân tộc đến thế hệ trẻ. Tuy nhiên, sự biến đổi phức tạp của môi trường không gian mạng cùng những đặc điểm tâm lý đặc thù của thế hệ HS trung học phổ thông hiện nay đặt ra yêu cầu mới đối với việc phát huy vị trí, vai trò của môn học đối với việc giáo dục tinh thần yêu nước, lòng tự hào dân tộc và khát vọng xây dựng đất nước của học sinh.

Xem tiếp trang 87